

Такий симбіоз сутнісних, змістовних та системно-структурних характеристик сучасного муніципалізму дозволяє зрозуміти зміст європейської концепції місцевого самоврядування як права і спроможності органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення (ст. 3 Європейської Хартії про місцеве самоврядування). Тому, тільки за умови їх концептуальної, інституціональної та функціональної інсталяції у механізм демократичного конституційного ладу, є оптимальною та, по суті, універсальною основою для вирішення значної кількості суспільних справ, у тому числі та у першу чергу прав людини, що свідчить про колосальний гуманістичний потенціал інститутів муніципальної влади та локальної демократії.

¹ Гуляева Е. А. Парламентаризм как концептуальное и институциональное основание конституционализма: опыт отраслевого и сравнительно-правового анализа : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право ; муниципальное право» / Е. А. Гуляева. – СПб., 2006. – 21 с.

² Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія / А. Р. Крусян. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – С. 499.

³ Баймуратов М. О. Місцеве самоврядування як загальний спадок людської цивілізації та феномен сучасного світового конституціоналізму / М. О. Баймуратов // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 4-5. – С. 46.

Резюме

У статті розкривається сутність категорії «муніципалізм». Показане її місце у системі категорій сучасного конституційного та муніципального права. Виділяються елементи системи сучасного муніципалізму та розкривається їх сутність.

Ключові слова: сучасний муніципалізм, муніципальна влада, муніципальні права особи.

Резюме

В статье раскрывается сущность категории «муниципализм». Показано ее место в системе категорий современного конституционного и муниципального права. Выделяются элементы системы современного муниципализма и раскрывается их сущность.

Ключевые слова: современный муниципализм, муниципальная власть, муниципальные права личности.

Summary

In the article the contest of the category «municipalism» is given. Its place in the system of categories of modern constitution and municipal law is shown. The elements of system of modern municipalism are defined and its contest is analyzed.

Key words: modern municipalism, municipal power, municipal human rights.

Отримано 29.09.2010

Г. Г. АБАСОВ

Гафіс Гасан-огли Абасов, кандидат юридичних наук, начальник служби охорони громадського порядку Сімферопольського міського управління ГУ МВС України в АР Крим

ГАРАНТІЇ ПРАВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ

Формування в Україні правової держави та громадянського суспільства безпосередньо пов'язане з проблемою становлення та розвитку інституту місцевого самоврядування, створення міцних гарантій прав місцевого самоврядування, вирішення якої базується на розробці та застосуванні дійових умов, прийомів та механізмів їх реалізації у суспільних відносинах. Адже, який би високий авторитет не мали норми, які закріплюють права місцевого самоврядування, займаючи пріоритетне положення не лише в Конституції, а й у всій системі законодавства України, вони повинні швидко і ефективно реалізовуватись у фактичних суспільних відносинах, оскільки на сьогоднішній день розвиток місцевого самоврядування є першочерговим завданням будь-якої демократичної держави.

Сьогодні у юридичній літературі питання щодо визначення гарантій місцевого самоврядування в цілому, а також прав і свобод його окремих суб'єктів, передусім територіальних громад, є дискусійним та, незважаючи на наявність певних наукових праць, малодослідженим. Значною мірою це зумовлено тим, що, по-перше, і в загальній теорії права, питання про поняття гарантій не можна вважати вирішеним остаточно,

оскільки ця категорія перебуває в динаміці, піддана впливу різних суспільних чинників. По-друге, дослідження елементів гарантій місцевого самоврядування без урахування специфіки досліджуваного феномена, тобто місцевого самоврядування як самостійного виду публічної влади, можуть призвести до неправильного уявлення про нього, тому проблема вивчення гарантій не може бути адекватно зрозумілою поза аналізом різних форм їх взаємодії із відповідними сферами суспільного життя.

Метою даної статті є дослідження гарантій прав місцевого самоврядування в Україні та надання визначення цій правовій категорії на підставі аналізу та узагальнення існуючих точок зору вчених у загальній теорії держави і права, конституційному праві та виділення специфічних ознак.

Вважаємо, що в юриспруденції навряд чи є інша така категорія, яка настільки б часто застосовувалась і мала б, разом з тим настільки широку семантичну форму, до якої входить найрізноманітніший зміст. Категорія ця – гарантії. В одних випадках ми говоримо про гарантії законності, в інших – про законність як гарантію, про гарантії правопорядку і про правопорядок як гарантію, про гарантії прав і свобод громадян і про права особи як гарантію її свободи тощо.

Гарантія являє собою ідеальну модель, у відповідності до якої повинен формуватись юридичний та фактичний статус конкретної держави в цілому.

Питання про гарантії виникає кожен раз, коли відбувається перехід від належного до існуючого. Гарантії в усіх випадках є проблемою реальності правового явища. Гарантії – одне з головних питань проблеми правильного застосування правових норм, забезпечення законності та багатьох інших процесів правової дійсності.

Дослідженням гарантій у юридичній науці займалися такі вчені як: М. Абдулаєв, Н. Боброва, М. Вітрук, В. Журавський, Т. Заворотченко, О. Зинов'єв, С. Комаров, В. Корельський, В. Котюк, В. Кравченко, О. Лукашева, І. Магновський, М. Марченко, А. Мицкевич, П. Недбайло, М. Орзіх, В. Перевалов, В. Погорілко, А. Полянський, Ж. Пустовіт, Ю. Соколенко, М. Ставнійчук, Ю. Тодика, О. Фрицький, Ю. Шемшученко, Ю. Шимін та інші.

Проблема гарантій місцевого самоврядування тісно пов'язана з багатьма загальнотеоретичними питаннями. Вони і створюють фон, на якому чітко відбиваються специфічні особливості даної теми.

Розглядаючи стан розробленості гарантій місцевого самоврядування в якості самостійної проблеми ми бачимо, що вона знаходиться на початковій стадії, є досить дискусійною, а дослідження і комплексного вивчення її ще не проводилось. Досі в якості об'єктів гарантування виступали лише окремі частини державно-правової сфери. Досить успішно в науці конституційного права досліджуються: «гарантії виборів», під якими розуміється система засобів, за допомогою яких Конституцією та іншими законами держави встановлюється порядок організації та проведення виборів і забезпечується його охорона, а в разі порушення встановленого порядку виборів відновлюється їх конституційність та законність¹; «гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина», які можна охарактеризувати як систему норм-принципів, умов і засобів, що забезпечують у своїй сукупності здійснення конституційних прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина²; «гарантії всеукраїнського референдуму» визначаються комплексом умов і засобів, що забезпечують громадянам України, наділим виборчим правом, реально усвідомлену свободу волевиявлення на всеукраїнському референдумі³; «гарантії депутатської діяльності» – законодавчо закріплені умови виконання депутатами своїх завдань і функцій та способи здійснення ними депутатських повноважень⁴ тощо. Отже, гарантію в загальнотеоретичному аспекті можна визначити як певне явище, яке забезпечує досягнення певного результату.

На сьогоднішній день у ст. 140 Конституції України закріплено: «місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення», проте право на здійснення місцевого самоврядування залишиться черговою декларативною нормою доти, доки не буде функціонувати ефективна система його гарантій. Причому захисту підлягають як безпосередньо права громадян на здійснення місцевого самоврядування, так і права органів місцевого самоврядування, за допомогою яких громадяни здійснюють місцеве самоврядування.

У літературі питання щодо визначення гарантій місцевого самоврядування є дискусійним. Так, Ю. Д. Казанчев і О. М. Писарєв пов'язують гарантії місцевого самоврядування із утворенням та існуванням правових, організаційних та матеріально-фінансових умов для діяльності населення щодо здійснення місцевого самоврядування⁵. Колектив авторів одного з навчальних посібників з муніципального права під гарантіями місцевого самоврядування розуміє умови та засоби, які дозволяють забезпечити реалізацію та ефективний правовий захист прав місцевого самоврядування⁶. Фактично на аналогічних позиціях знаходяться вітчизняні вчені В. В. Кравченко та М. В. Пітцик, на думку яких, гарантії – це економічні, політичні, правові та інші умови та засоби, що забезпечують повну й ефективну реалізацію прав місцевого самоврядування та їх надійний захист⁷. М. І. Корнієнко розглядає гарантії місцевого самоврядування як комплекс заходів, за допомогою яких забезпечується реальне здійснення місцевого самоврядування територіальними громадами та органами місцевого самоврядування, а також захист права на місцеве самоврядування⁸. О. Ф. Фрицький вважає, що гарантії місцевого самоврядування, це конституційно-правові засоби забезпечення організації і діяльності місцевого самоврядування та найважливіша умова повного й ефективного здійснення органами місцевого самоврядування визначених законом їх завдань, функцій і повноважень⁹. Російські вчені А. О. Безуглов та С. О. Солдатов визначають конституційно-правові гарантії як систему конституційно-правових норм, які забезпечують реалізацію основних положень або принципів організації та діяльності місцевого самоврядування¹⁰.

Існує також інша точка зору, згідно з якою В. П. Канишев пропонує визначити гарантії місцевого самоврядування як фактори, які забезпечують реальність прав і обов'язків місцевого самоврядування їх фактичної реалізації громадянами, посадовими особами та органами місцевого самоврядування¹¹. У цьому визначенні підкреслюється, що держава повинна гарантувати не лише реальну можливість здійснення прав місцевого самоврядування, а й реальну можливість і обов'язковість виконання обов'язків, які покладаються на місцеве самоврядування.

Існує також точка зору, згідно якої гарантії місцевого самоврядування можна розглядати як сукупність соціальних структур суспільства, які виступають як засоби забезпечення прав муніципальних утворень¹². Висловлена думка має право на існування, хоча і є досить суперечливою з огляду на звуження змістового навантаження такої широкої правової категорії як гарантії місцевого самоврядування.

Отже, проаналізувавши викладені погляди зазначимо, що питання про визначення поняття «гарантії місцевого самоврядування» знаходиться на стадії становлення, оскільки ця правова категорія знаходиться в динаміці і піддається впливу різних суспільних фактів, які в процесі розвитку надають якісно нового змісту означені правовій категорії.

Наступним етапом дослідження питання про об'єкт гарантії місцевого самоврядування, тобто того, що має гарантуватися. Більшість авторів використовують термін, закріплений у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» – «гарантії місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб»¹³, також вживаються терміни «гарантії місцевого самоврядування»¹⁴, «гарантії захисту місцевого самоврядування»¹⁵, «гарантії здійснення місцевого самоврядування»¹⁶, «гарантії організації та здійснення місцевого самоврядування»¹⁷, «гарантії прав місцевого самоврядування»¹⁸ тощо. Звідси об'єктом називають або «місцеве самоврядування» у цілому, або його «захист», «організацію», «діяльність», «права» тощо.

Вважаємо, що з огляду на широту і суперечливість даного терміна найбільш вдалим є використання терміна «гарантії прав місцевого самоврядування», хоча деякі вчені¹⁹ вважають, що таке формулювання і збіднює зміст об'єкту гарантії, оскільки численні права місцевого самоврядування одночасно виступають і як їхні обов'язки, проте дозволимо собі не погодитись із цією думкою, оскільки для ефективного функціонування місцевого самоврядування перш за все необхідно забезпечити гарантування його прав, свобод та повноважень органів і посадових осіб місцевого самоврядування, обов'язки ж органів і посадових осіб місцевого самоврядування не потребують гарантування, а повинні забезпечуватись інститутом відповідальності за неналежне виконання.

Гарантії прав місцевого самоврядування слугують базою для формування певних суспільних відносин, які мають загальну специфіку. Це дозволяє поєднати їх в одну групу і охарактеризувати шляхом виокремлення спільних ознак, які притаманні гарантіям прав місцевого самоврядування взагалі.

Хотілося б акцентувати увагу на тому, що в суспільно-політичній науці термін «гарантії» досить часто застосовується, коли мова йде про засади. Н. Боброва це пояснює багатозначністю терміна «гарантії», авторитетністю та апробованістю його сприйняття громадянами²⁰. В юридичній же науці застосування терміна «гарантії» у значенні передумов є не виправданим. Для позначення загальносоціальних гарантії юриспруденцією вироблено особливий термін «засади».

Схильність до засад (устоїв, передумов) при дослідженні гарантії пояснюється, окрім того, тенденцією узагальненого висвітлення гарантії складних державно-правових явищ. Загальні «гарантії» повинні розглядатись крізь призму їх дійсного та можливого закріплення в праві, а також диференційовано щодо об'єкту, який гарантується.

Отже, розглянемо основні специфічні ознаки притаманні гарантіям прав місцевого самоврядування в Україні.

1. *Нормативність*. Гарантії прав місцевого самоврядування насамперед закріплені в Конституції та законодавстві України. Роль Конституції і законів України у гарантуванні прав місцевого самоврядування визнається багатьма дослідниками. Взагалі вважаємо, що конституція (як нормативно-правовий документ вищої юридичної сили) є не лише гарантією стабільності прав місцевого самоврядування, а й взагалі умовою його існування. Згідно із ст. 8 Конституція має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативні акти приймаються на основі Конституції України і мають відповідати їй. Гарантії прав місцевого самоврядування мають певні визначені у законодавстві параметри (дія у часі, просторі та за колом суб'єктів) – гарантії можуть діяти постійно з моменту визнання місцевого самоврядування на всіх етапах муніципального будівництва, або носити періодичний чи разовий характер; їх гарантуючий вплив може розповсюджуватись на всю територію держави, або обмежуватись певним локальним середовищем; деякі з них є гарантіями усіх учасників муніципально-правових відносин, деякі – лише окремих суб'єктів.

2. *Системність*. Безумовно саме застосування поняття «система» означає взаємопов'язаність всіх складових елементів, які її утворюють. Не є винятком і гарантії прав місцевого самоврядування, які складають певну систему, що має свою внутрішню ієрархію та диференціацію. Системність гарантії прав місцевого самоврядування зумовлюється, насамперед, принципом системності права. Системність права, в свою чергу є проявом суспільних процесів. Системність права в дії є взаємогарантованістю його окремих елементів, коли від окремої ланки залежить ефективність всього ланцюга гарантування, адже взаємозв'язок явищ допомагає більш глибоко зрозуміти їх сутність.

3. *Цілеспрямованість*. Перш за все, забезпечення будь-яких відносин, процесу є основною поняття гарантії. Ця ознака дозволяє відрізнити дане правове явище від інших таких, як суб'єктивне право, юридич-

ний обов'язок, виділити його до самостійної категорії, якщо правове явище не забезпечує досягнення мети, яку закладено у певному явищі, воно не може вважатись гарантією²¹. Причому слід зазначити, що як самостійне явище, безвідносно до певного об'єкту, гарантія існувати не може, оскільки процес забезпечення завжди передбачає наявність об'єкту.

Мета гарантій прав місцевого самоврядування – безперешкодна та ефективна реалізація муніципально-правових відносин, здійснення діяльності держави та її органів у сфері місцевого самоврядування, відповідна трансформація та розвиток муніципального устрою та його будівництва. У природі цих гарантій немає такої якості, яка самостійно могла б реалізовувати, наприклад, діяльність органів місцевого самоврядування, як суб'єктів державного ладу, чи містила б можливість такої реалізації. Суб'єктивне право чи юридичний обов'язок реалізуються поведінкою певних осіб. Гарантії ж визначають спосіб реалізації, який полягає в суб'єктивному праві можливості й порядку реалізації правових норм, які б забезпечували стабільність муніципально-правових відносин в державі як соціального інституту. Ось чому гарантії необхідні для безперешкодної та ефективної діяльності органів місцевого самоврядування, бо від них залежить кінцевий результат – успішний розвиток та стабільне функціонування Української держави та ефективна реалізація муніципальних прав і свобод, а також реальна здатність територіальних громад безпосередньо або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення.

4. *Процесуальність*. Реалізація закладеної в гарантіях мети передбачає наявність дій, без яких неможливе досягнення позитивного результату. Гарантії прав місцевого самоврядування визначаються поведінкою, реальною діяльністю територіальних громад, жителів – членів цих громад, а також органів, підприємств, установ, організацій і їхніх посадових осіб щодо вирішення питань місцевого значення, тобто відповідних суб'єктів. Тому при визначенні гарантій прав місцевого самоврядування, насамперед, необхідно виходити з того що, вони в будь-якому разі своїм предметом мають діяльність відповідних суб'єктів, адже їх діяльність і є поняттям гарантій прав місцевого самоврядування.

5. *Матеріальність*. Ця ознака характеризується тим, що гарантії прав місцевого самоврядування містяться і закріплені в нормах права, втілюються в актах правозастосування. Обов'язковою передумовою можливої і належної поведінки особами, які здійснюють владні повноваження при участі у здійсненні органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами своєї компетенції слугують правові акти, які визначають умови, за наявності яких певні особи набувають конкретного суб'єктивного права і несуть відповідний юридичний обов'язок. Адже, як зазначає Д. Керімов²², правова можливість є лише потенцією соціальної дійсності. Проте, правова можливість нерозривно і органічно пов'язана із соціальною дійсністю, яка є її продуктом, властивістю, стороною, моментом її розвитку. Вона характеризує стан даної дійсності з урахуванням її руху і змін, є «проміжною ланкою» між дійсністю та її майбутнім станом.

При аналізі категорії правової можливості слід відрізнити два взаємопов'язаних аспекти: можливість створення того чи іншого правового акта (чи правової норми) і можливість того чи іншого варіанту, шляху, методу його практичної реалізації. Тим самим виявляється процес перетворення правової можливості в правову дійсність, адже гарантії містяться в необхідній для реалізації функцій і повноважень місцевого самоврядування політико-правовій та соціально-економічній обстановці, виходять із загальних принципів права, а також закріплюються в національному законодавстві, міжнародно-правових документах, локальних нормативно-правових актах, відображаються у місцевих звичаях та традиціях. Тому, діяльність осіб, які приймають безпосередню участь у створенні правових норм, які повинні здійснювати гарантування прав місцевого самоврядування України має першочергове значення і може вважатись матеріальною ознакою їх гарантій.

6. *Постійний характер дії гарантій та детермінованість повноважень суб'єктів місцевого самоврядування*. Тобто наявність дій чи подій, з якими норми права пов'язують настання юридичних наслідків – обов'язковість поведінки відповідних суб'єктів – вказує на період дії гарантій, а згідно з конституційним принципом організації і діяльності суб'єктів місцевого самоврядування маємо чітку детермінованість їх повноважень. Наприклад, у діяльності такого суб'єкту місцевого самоврядування як місцева рада функціонування механізму гарантій починається після настання юридичних фактів, які визначають умови надання депутатських повноважень, і закінчуються припиненням повноважень депутата місцевої ради, тобто закінченням тих чи інших подій та дій (сесії, засідання тощо) чи досягненням мети, яка закладена в нормі права про можливість чи належну поведінку депутата.

7. *Структурованість*. Оскільки органи місцевого самоврядування, як і будь-який механізм мають певну структуру в процесі здійснення ними визначених повноважень, то й гарантії, які забезпечують їх повноцінне функціонування теж мають певну внутрішню структуру.

Отже, аналіз гарантій прав місцевого самоврядування дозволяє виділити наступні специфічні ознаки:

- 1) нормативність;
- 2) системність;
- 3) цілеспрямованість;
- 4) процесуальність;
- 5) матеріальність;
- 6) постійний характер дії гарантій та детермінованість повноважень суб'єктів місцевого самоврядування;
- 7) структурованість.

Отже, виходячи з викладеного вище та враховуючи єдність виділених специфічних ознак, пропонуємо визначити правову категорію «гарантії прав місцевого самоврядування» як необхідну для набуття, володіння, користування та розпорядження муніципальними правами та свободами систему взаємопов'язаних умов, засобів, способів, механізмів забезпечення та реалізації (які мають відповідний вплив лише після настання юридичних фактів, з якими пов'язуються набуття повноважень) діяльності територіальних громад та інших суб'єктів системи місцевого самоврядування, за допомогою якої забезпечується безперешкодне та ефективне здійснення прав місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення.

Підсумовуючи зазначимо, що всі соціальні умови, фактори, явища, що входять до процесу створення системи місцевого самоврядування, які впливають на нього, створюють соціальний фон (середовище), розглядаються на предмет їх гарантуючої сили через юридичну призму та юридичний «еквівалент», через ті критерії, вироблені юридичною наукою, які дозволяють відмежувати загальні передумови реальності, гарантованості місцевого самоврядування від власне гарантій його реалізації в аспекті становлення України як демократичної, соціальної, правової держави. Суспільство чекає від юридичної науки не декларативних висловлень про гарантованість місцевого самоврядування Конституцією та системою законодавства України, а виробленням таких юридичних засобів, які б цілеспрямовано впливали на умови і передумови реалізації норм права, в яких закріплюються права місцевого самоврядування.

¹ *Ставнійчук М. І.* Теоретичні проблеми формування системи гарантій виборів в Україні / М. І. Ставнійчук // Держава і право. – 2001. – Вип. 14. – С. 124.

² *Колодій А. М.* Права людини і громадянина в Україні / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 223.

³ *Погорілко В. Ф.* Референдуми в Україні: історія та сучасність / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – С. 140.

⁴ *Шляхтун П. П.* Парламентаризм: словник-довідник / П. П. Шляхтун. – К.: Парламентське вид-во, 2003. – С. 27.

⁵ *Казанчев Ю. Д.* Муніципальное право: [учебник] / Ю. Д. Казанчев, А. Н. Писарев – М.: Новый юрист, 1998. – С. 69.

⁶ Муніципальное право России / [Прудников А. С., Кудин В. А., Лимонов А. М., Лимонова Н. А.]. – М., 2002. – С. 180.

⁷ *Кравченко В. В.* Муніципальне право України / В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. – К.: Атіка, 2003. – С. 313.

⁸ Муніципальне право України: [підручник] / В. Ф. Погорілко, О. Ф. Фрицький, М. О. Баймуратов. – К.: Юрінком. Інтер, 2001. – С. 110.

⁹ *Фрицький О. Ф.* Конституційне право України / О. Ф. Фрицький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 530.

¹⁰ *Безуглов А. А.* Конституционное право России. В 3-х томах. Т. 3. / А. А. Безуглов, С. А. Солдатов. – М.: Юридлит, 2001. – С. 529-530.

¹¹ *Канищев В. П.* Конституционно-правовые гарантии деятельности органов местного самоуправления в Российской Федерации: дисс. ... канд.юрид.наук: 12.00.02 / В. П. Канищев. – Хабаровск, 2000. – С. 59.

¹² *Постовой Н. В.* Муніципальное право: [учебник] / Н. В. Постовой. – М.: Новый юрист, 1998. – С. 318.

¹³ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року // www.rada.gov.ua.

¹⁴ *Батанов О. В.* Муніципальне право України / О. В. Батанов [відп. ред. М. О. Баймуратов]. – Х.: Одиссей, 2008. – С. 411.

¹⁵ *Кампо В.* Місцеве самоврядування в Україні / В. Кампо. – К.: Ін Юре, 1997. – С. 29.

¹⁶ *Казанчев Ю. Д.* Муніципальное право: [учебник] / Ю. Д. Казанчев, А. Н. Писарев – М.: Новый юрист, 1998. – С. 70.

¹⁷ *Иванова В. Н.* Местное самоуправление: проблемы теории и практики / В. Н. Иванова. – Спб.: изд-во СПбГУ, 1996. – С. 89.

¹⁸ *Баранчиков В. А.* Муніципальное право / В. А. Баранчиков. – М.: НОРМА, 2000. – С. 362.

¹⁹ *Щебетун І. С.* – Харків, 2002. – С. 23.

²⁰ *Боброва Н. А.* Гарантии реализации государственно-правовых норм / Н. А. Боброва. – Воронеж: Воронежский университет, 1984. – С. 28.

²¹ *Просвирнин Г. Ю.* Гарантии депутатской деятельности в развитом социалистическом обществе / Г. Ю. Просвирнин. – Воронеж: Воронежский университет, 1982. – С. 10.

²² *Керимов Д. А.* Категории и возможности в праве / Д. А. Керимов // Советское государство и право. – 1968. – № 8. – С. 14.

Резюме

Стаття присвячена дослідженню гарантій прав місцевого самоврядування в Україні та визначенню їх специфічних ознак. У статті досліджуються гарантії прав місцевого самоврядування в Україні та надається визначення цієї правової категорії на підставі аналізу та узагальнення існуючих точок зору вчених у загальній теорії держави і права, конституційному праві та виділення специфічних ознак.

Ключові слова: місцеве самоврядування, гарантії місцевого самоврядування, правова, організаційна, фінансова автономія місцевого самоврядування, майнова та фінансова самостійність, правові форми захисту.

Резюме

Статья посвящена исследованию гарантий прав местного самоуправления в Украине. В статье исследуются гарантии права местного самоуправления в Украине и предоставляется определение этой правовой категории на основе анализа и обобщения существующих точек зрения ученых в общей теории государства и права, конституционном праве и выделения специфических признаков.

Ключевые слова: местное самоуправление, гарантии местного самоуправления, правовая, организационная, финансовая автономия местного самоуправления, имущественная и финансовая самостоятельность, правовые формы защиты.

Summary

The article is sanctified to research of guarantees of rights for local self-government in Ukraine. In research authorial determination of guarantees of rights for local self-government is presented on the basis of sound analysis and generalization of existent points of view of scientists in the general theory of the state and law and constitutional law and to allot specifically features.

Key words: local self-government, guarantees of local self-government, legal, organizational, financial autonomy of local self-government, property and financial independence, legal forms of protection.

Отримано 11.10.2010

О. В. БІЛОСКУРСЬКА

Олена Валеріївна Білоскурська, кандидат юридичних наук, доцент Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОНСТИТУЦІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Правова дійсність сучасного державотворення свідчить про те, що в ній доволі змістовно окреслені та розвиваються окремі категорії, що визначають характер найрізноманітніших правовідносин у суспільстві та державі, але в той же час в недостатній мірі розроблені юридичною наукою. Серед них варто виокремити конституційні обов'язки людини і громадянина та конституційну відповідальність.

Записані в Конституції України обов'язки визначають, перш за все, необхідність діяти в межах закону, визначати свої вчинки, вибирати вид своєї поведінки і, як наслідок всього цього, можливість користуватися різного роду соціальними благами. Автор, деталізуючи свого часу такі критерії як суть, зміст та форма, визначив конституційні обов'язки людини і громадянина як різновид юридичних обов'язків, встановлену і гарантовану, забезпечену державою необхідність поведінки людини і громадянина в Україні в інтересах суспільства, держави та інших осіб, в межах і порядку, передбачених Конституцією України та іншими законами України щодо створення, набуття та захисту суспільних і власних благ¹.

Конституційні обов'язки відрізняються від інших обов'язків за змістом та формою закріплення, виконують спеціальні функції, здійснюють певний вплив на систему юридичних обов'язків, в якій посідають особливе місце, визначають характер усіх інших юридичних обов'язків, які закріплюються галузевим законодавством та виступають гарантією додержання конституційних прав людини та громадянина. Саме в обов'язках не тільки юридично оформлюються правила поведінки особи, що визнаються і гарантуються державою, а й фактично розкриваються ті основні принципи взаємовідносин між державою та особою, які на певному етапі держава вважає можливими, корисними, доцільними чи обов'язковими для її нормального функціонування і для життєдіяльності та розвитку суспільства загалом.

Мабуть, недостатньо на конституційному рівні закріпити обов'язки. Необхідно, щоб усі учасники конституційних правовідносин могли виконувати ці обов'язки, і брати активну участь в їх реалізації, користуючись передбаченими чинним законодавством благами.

Загальновідомо, що конституційні обов'язки є одним з основних елементів конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні, невиконання яких окремими представниками суспільства неправомірно змінює їх конституційно-правовий статус на шкоду статусу інших його осіб, права і свободи яких, відповідно, фактично обмежуються. Суспільство і держава зацікавлені у виконанні обов'язків, що передбачені Основним Законом України, а їх невиконання чи неналежне виконання має своїм наслідком відповідальність. Слід зазначити, що вагомими передумовами забезпечення виконання конституційних обов'язків в умовах суспільних змін є економічні, соціально-психологічні, політичні фактори суспільного життя. Крім того, виконання обов'язків є необхідним елементом демократії. Народ не може бути суверенним, якщо в суспільстві не забезпечено виконання громадянами покладених на них законом обов'язків. Кожний суб'єкт, виконуючи обов'язок, передбачений Конституцією України, ставить перед собою певні цілі та вибирає правові засоби їх досягнення.

У правовідносинах, що виникають у зв'язку з забезпеченням конституційних обов'язків, беруть участь суб'єкти конституційних правовідносин, а також держава як загалом, так і в особі своїх органів та посадових осіб.

Конституційні обов'язки, перш за все, опосередковують відносини та зв'язки між державою та її суб'єктами. Для забезпечення конституційних обов'язків суспільство та держава повинні сприяти створен-